

УДК 658.821:631.11(477.42)

О. А. Мартинчик,
здобувач, асистент кафедри економіки підприємства,
Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

ВИРОБНИЧА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О. Martynchuk,
Applicant for a degree, assistant of Chair of Economics of Zhytomyr National Agroecological University, Zhytomyr

PRODUCTION CONSTITUENT OF FORMATION OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN ZHYTOMYR REGION

У статті досліджено сучасний стан ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств Житомирської області. Визначено виробничий напрям діяльності, здійснено групування за розміром сільськогосподарських угідь, що дозволило виявити тенденцію до зменшення площ середніх за розміром підприємств та зростання землекористування у великих і вказало на укрупнення та об'єднання орендованих земель аграрних формувань області великими інвесторами, агрохолдингами та корпораціями, які здатні ефективно оброблювати великі площі земель. Доведено, що використання сучасної техніки та засобів механізації виробничих процесів сприяло зростанню обсягів та темпів виробництва продукції, вивільненню значної кількості працівників та значному збільшенню рівня продуктивності праці протягом періоду дослідження. Визначено, що у досліджуваних господарствах виробничі фонди використовуються ефективно, відбувається оновлення матеріально-технічної бази. З'ясовано, що прибутковість та рентабельність сільськогосподарських підприємств Житомирської області безпосередньо залежать від розвитку та кінцевих результатів галузі рослинництва.

The article investigates the current state of the resources provision at agricultural enterprises in Zhytomyr region. The production direction of the business is defined, grouping by the size of agricultural lands is performed, the latter allowing to find the tendency to decreasing of areas of middle-sized enterprises and increasing of land-use by big-sized enterprises. Such grouping shows merging and consolidation of the rented lands by big investors, agricultural holdings and corporations which are able to efficiently work it. It is proven that usage of the modern machinery and mechanic means leads to the increase of production volumes and rates, release of employees and increase of efficiency rate within the research period. It is defined that the investigated enterprises efficiently use their productive assets, upgrade their material and technical resources. It is found out that profitability and cost effectiveness of agricultural enterprises in Zhytomyr region directly depends on the development and final results of crop production.

Ключові слова: ресурси, структура товарної продукції, землекористування, продуктивність праці, основні виробничі фонди, оборотні засоби, ефективність, сільськогосподарські підприємства.

Key words: resources, structure of commodity products, land-use, labour productivity, capital productive assets, current assets, efficiency, agricultural enterprises.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За умов ринкових аграрних трансформацій в Україні для забезпечення ефективного і сталого розвитку функціонування сільськогосподарських підприємств проблема формування та ефективного використання виробничого потенціалу є однією з головних. Від її вирішення залежать не тільки фінансові результати, а й ефективність діяльності та конкурентоспроможність як новостворених, так і реформованих сільськогосподарських підприємств. Важлива роль виробничого потенціалу в економіці сільськогосподарських підприємств, галузей і держави зумовлює необхідність його вивчення, з метою формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на рівні районів та області в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методологічні засади формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є предметом дослідження зарубіжних науковців, зокрема: І. Ансоффа, Б. Карлофа, Ж.-Ж. Ламбена, М. Портера, Д. Рікардо, А. Сміта, Й. Шумпетера та ін. Вітчизняна наукова парадигма забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств отримала розвиток під впливом фундаментальних і прикладних досліджень А. Андрійчука, Ю. Губені, В. Зіновчука, Т. Зінчук, В. Іванюти, П. Канінського, М. Маліка, В. Мессель-Веселяка, О. Могильного, О. Онищенко, Г. Підлісецького, П. Саблука, В. Ткачука, О. Школьного, О. Шпикуляка та ін. Проте питань

Таблиця 1. Структура товарної продукції сільськогосподарських підприємств Житомирської області

Вид продукції	В середньому за 5 років (2008-2012 рр.)	
	тис. грн.	%
Зернові і зернобобові	551046,2	42,8
Соняшник	121259,2	9,4
Соя	69796,5	5,4
Ріпак – всього	92840,2	7,2
Цукрові буряки	12670,6	1,0
Льон	1494,2	0,1
Картопля	47113,2	3,7
Овочі – всього	26798,5	2,1
Плоди та ягоди	301,7	0,02
Хміль	11131,6	0,9
Інша продукція рослинництва	22701,7	1,8
Разом по рослинництву	957153,5	74,4
М'ясо ВРХ	85133,6	6,6
М'ясо свиней	46192,2	3,6
М'ясо овець і кіз	311,4	0,02
М'ясо птиці	4011,9	0,3
Молоко	150830,1	11,7
Яйця курячі	28567,8	2,2
Вовна	24,7	0,002
Мед	311,7	0,02
Продукція рибництва	93,8	0,01
Інша продукція тваринництва	14069,1	1,1
Разом по тваринництву	329546,3	25,6
Всього по сільськогосподарським	1286699,9	100,0

Джерело: розраховано за даними статистичних бюлетенів Головного управління статистики у Житомирській області.

ня використання виробничих ресурсів, інвестиційно-інноваційного забезпечення, факторів спеціалізації, інновацій у підвищенні конкурентоспроможності з урахуванням регіональних особливостей функціонування аграрних підприємств висвітлені недостатньо.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Цілями статті є оцінка наявного ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств з метою подальшого формування конкурентних переваг та напрямів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних агроформувань.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Суттєвий вплив на розвиток сільськогосподарського виробництва має ресурсне забезпечення. Житомирська область є перспективним регіоном з розвинутим сільським господарством та має всі необхідні інструменти для активізації інноваційного розвитку. Сучасний виробничий напрям агроформувань області — зерново-молочний з розвиненим виробництвом технічних культур, про що свідчить аналіз структури товарної продукції в середньому за 2008—2012 рр. (табл. 1).

Найважливішою складовою сільськогосподарського виробництва є земля — основа рослинного і тваринного світу, операційний базис розміщення об'єктів промисловості, населених пунктів і доріг. Вона є одночасно предметом, засобом праці, базисом для розміщення продуктивних сил, основою для відтворення всіх факторів економічного зростання [1].

Для детального аналізу змін у землекористуванні сільськогосподарських підприємств Житомирської області здійснено їх групування за розміром сільськогосподарських угідь (табл. 2).

Аналіз даних таблиці 2 свідчить, що протягом періоду дослідження у сільськогосподарських підприємств з розміром угідь до 100 га не відбулось змін у землекористуванні. В той же час простежується тенденція до зменшення площ середніх за розміром підприємств та зростання землекористування у великих, що вказує на укрупнення та об'єднання орендованих земель сільськогосподарських підприємств великими інвесторами, агрохолдингами та корпораціями, забезпеченими сучасними видами техніки, що дозволяє їм ефективно оброблювати великі площі земель. Найвагомішою перевагою такого об'єднання є формування мережевої структури між підрозділами-підприємствами, що дає можливість внутрішньої реалізації продукції, спільного використання ресурсів, поглиблення переробки сільськогосподарської продукції. Такий внутрішній механізм дозволяє уникати посередників і акумулювати більшу частину прибутку. Кінцеві результати діяльності сприяють зростанню рівня орендної плати орендодавцям за земельні частки (паї) [3]. Негативним явищем при цьому є виснажливе землеробство, відсутність стимулів до розвитку галузі тваринництва, відсутність соціального розвитку сільської місцевості та зменшення рівня зайнятості місцевих жителів [4].

Ефективність використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств Житомирської області розрахована у розрізі найбільш товарної продукції (табл. 3).

Дані таблиці 3 дають підстави стверджувати, що в досліджуваних підприємствах земельні ресурси використовуються ефективно, про що свідчить зростання урожайності сільськогосподарських культур, збільшення обсягів виробництва та

Таблиця 2. Розподіл діючих сільськогосподарських підприємств за розміром сільськогосподарських угідь

Площа	2008 р.		2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.		2012 р. до 2008 р., ±	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
до 5,0	0,4	0,1	0,4	0,1	0,4	0,1	0,4	0,1	0,4	0,1	0,0	0,0
5,1-10,0	0,8	0,2	0,8	0,2	0,8	0,2	0,7	0,2	0,8	0,2	0,0	0,0
10,1-20,0	1,6	0,4	1,6	0,4	1,6	0,4	1,5	0,4	1,6	0,4	0,0	0,0
20,1-50,0	5,9	1,5	5,5	1,4	5,7	1,4	6,0	1,6	6,8	1,7	0,9	0,2
50,1-100,0	6,3	1,6	5,9	1,5	6,1	1,5	6,3	1,7	6,4	1,6	0,1	0,0
100,1-500,0	42,7	10,9	44,2	11,2	43,2	10,6	36,6	9,8	38,5	9,7	-4,1	-1,2
500,1-1000,0	61,8	15,8	60,4	15,3	59,9	14,7	48,9	13,1	50,0	12,6	-11,8	-3,2
1000,1-2000,0	99,0	25,3	101,1	25,6	94,5	23,2	79,5	21,3	79,8	20,1	-19,2	-5,2
2000,1-3000,0	68,1	17,4	66,8	16,9	57,4	14,1	59,0	15,8	61,2	15,4	-6,9	-2,0
3000,1-4000,0	30,1	7,7	28,8	7,3	28,1	6,9	23,1	6,2	26,2	6,6	-3,9	-1,1
4000,1-5000,0	32,5	8,3	34,8	8,8	35,0	8,6	31,7	8,5	33,8	8,5	1,3	0,2
5000,1-7000,0	16,0	4,1	17,0	4,3	39,5	9,7	41,8	11,2	48,4	12,2	32,4	8,1
більше 7000,0	26,2	6,7	27,7	7,0	35,0	8,6	37,7	10,1	43,3	10,9	17,1	4,2

Джерело: розраховано за даними статистичних бюлетенів Головного управління статистики у Житомирській області.

зростання прибутковості продукції з розрахунку на 100 га відповідних земельних угідь.

Не можна уявити виробництво без продуктивної участі людської праці (трудова ресурсів). Динаміку чисельності працівників сільськогоспо-

дарських підприємств Житомирської області в розрізі районів наведено в таблиці 4.

Аналіз даних таблиці 4 свідчить про постійне скорочення у динаміці років чисельності працівників у сільськогосподарських підприємствах. За

Таблиця 3. Ефективність використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами Житомирської області

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2008 р., %
Урожайність з 1 га, ц						
– зернових	26,9	27,4	25,2	33,0	38,4	142,8
– соняшнику	13,5	16,0	23,3	17,7	19,4	143,7
– сої	10,7	17,2	14,2	16,2	18,5	172,9
– ріпаку	19,7	19,6	14,3	14,3	23,1	117,3
Вироблено на 100 га ріллі, ц						
– зернових	1490,7	1654,7	1346,3	1824,5	2071,7	139,0
– соняшнику	14,5	23,3	244,2	131,5	184,3	> у 12,7 р.
– сої	25,8	38,6	67,3	118,7	202,7	> у 7,9 р.
– ріпаку	123,8	114,0	40,0	73,4	127,0	102,6
Вироблено на 100 га с.-г. угідь, ц						
– молока	191,3	190,5	183,7	188,0	210,7	110,1
Одержано на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.:						
– товарної продукції	186,4	223,7	301,5	401,2	527,9	> у 2,8 р.
– прибутку (+), збитку (-)	-3,2	-1,4	20,5	43,5	84,9	-

Джерело: розраховано за даними статистичних бюлетенів Головного управління статистики у Житомирській області.

Таблиця 4. Динаміка чисельності працівників сільськогосподарських підприємств Житомирської області

Район	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2008 р., %
Андрушівський	821	767	738	814	684	83,3
Баранівський	492	357	139	90	94	19,1
Бердичівський	740	693	648	538	514	69,5
Брусилівський	697	621	469	609	596	85,5
Володарсько-Волинський	385	269	188	124	107	27,8
Романівський	565	523	442	354	323	57,2
Ємільчинський	909	688	430	410	394	43,3
Житомирський	821	465	424	583	603	73,4
Коростенський	699	581	433	366	385	55,1
Коростишівський	279	234	132	160	193	69,2
Лугинський	284	233	203	183	176	62,0
Любарський	1202	1018	790	714	637	53,0
Малинський	300	220	177	156	122	40,7
Народицький	341	264	245	188	113	33,1
Новоград-Волинський	1627	1451	1136	1082	980	60,2
Овруцький	1502	1373	1227	1102	934	62,2
Олевський	727	508	427	212	82	11,3
Попільнянський	2438	2367	2302	2170	2124	87,1
Радомишльський	698	681	667	542	491	70,3
Ружинський	892	759	700	683	624	70,0
Червоноармійський	641	500	404	402	421	65,7
Черняхівський	593	407	322	340	405	68,3
Чуднівський	836	687	588	454	440	52,6
Разом по області	18489	15821	13281	12294	11473	62,1

Джерело: розраховано за даними статистичних бюлетенів Головного управління статистики у Житомирській області.

період дослідження (2008—2012 рр.) значення даного показника скоротилось на 37,9 %, що поряд із зростанням обсягів виробництва валової продукції сприяло значному підвищенню рівня продуктивності праці (рис. 1).

Використання сучасної техніки та засобів механізації виробничих процесів сприяло зростанню обсягів та темпів виробництва продукції, вивільненню значної кількості працівників, що дозволило збільшити рівень продуктивності праці протягом 2008—2012 рр. у 2,6 р. Негативною стороною зменшення чисельності персоналу є зростання безробіття, погіршення матеріального та соціального рівня життя, занепад розвитку соціальної інфраструктури села [2].

Від забезпеченості та ефективності використання виробничих фондів безпосе-

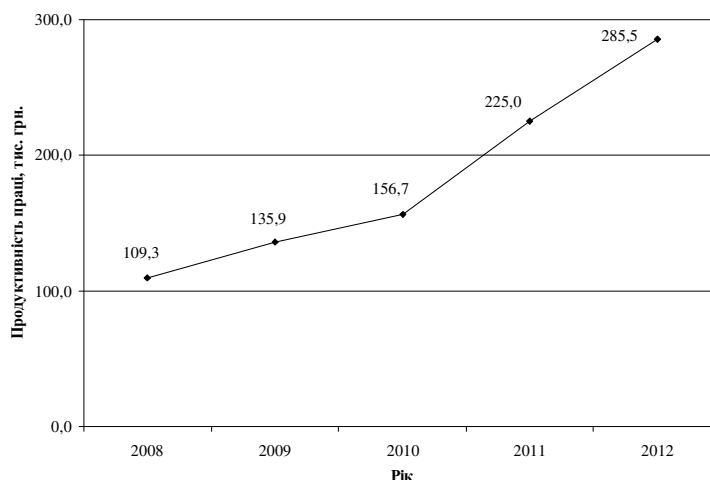

Рис. 1. Ефективність використання трудових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області

Джерело: розраховано за даними статистичних бюлетенів Головного управління статистики у Житомирській області.

Таблиця 5. Забезпеченість та ефективність використання виробничих фондів у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. до 2008 р., %
Основні виробничі фонди – всього, тис. грн.	1894936	1827059	1812773	1990649	2171508	114,6
Фондозабезпеченість, грн.	484266,9	462546,6	445070,6	533257,3	546841,6	112,9
Фондоозброєність, грн.	102489,9	115483,1	136493,7	161920,4	189271,2	184,7
Фондовіддача, грн.	1,07	1,18	1,15	1,39	1,51	141,5
Фондомісткість, грн.	0,94	0,85	0,87	0,72	0,66	70,7
Ступінь зносу основних фондів, %	45,3	44,7	43,4	40,4	38,0	-7,3 п.п.
Коефіцієнт обороту оборотних засобів	0,98	0,90	1,17	1,03	0,80	81,6
Тривалість одного обороту оборотних засобів, днів	372	406	312	354	456	122,6
Норма прибутку, %	-0,38	-0,04	3,09	4,82	7,37	7,75 п.п.

Джерело: розраховано за даними статистичних бюлетенів Головного управління статистики у Житомирській області.

редньо залежать результати господарської діяльності сільськогосподарських підприємств (табл. 5).

Дані таблиці 5 дають підстави стверджувати, що у досліджуваних господарствах Житомирської області виробничі фонди використовуються ефективно, про що свідчить зростання фондівіддачі 41,5 % та зниження фондомісткості продукції на 29,3 % і, як наслідок, зростання норми прибутку на 7,75 процентних пункти. Зменшення ступеня зносу основних фондів за період дослідження на 7,3 процентних пункти при зростанні показника фондоозброєності в 1,85 р. свідчить про оновлення матеріально-технічної бази та використання сучасної техніки сільськогосподарськими підприємствами області. Ефективність використання оборотних засобів за період дослідження погіршилась, що пов'язано із специфікою і особливостями сільськогосподарського виробництва, зокрема тривалим періодом і сезонністю виробництва. Зокрема коефіцієнт обороту оборотних засобів знизився на 28,4 %, що відповідно збільшило тривалість одного обороту оборотних засобів на 22,6 %.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведений аналіз забезпечення та ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств дозволяє зробити висновок, що прибутковість та рентабельність сільськогосподарських підприємств Житомирської області безпосередньо залежать від розвитку та кінцевих результатів галузі рослинництва.

Література.

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія / Андрійчук В.Г. — К.: КНЕУ, 2005. — 292 с.

2. Губенко В. І. Конкурентоспроможність продукції АПК: стан та можливості в умовах глобалізації [Текст] / В. І. Губенко // Вісник СНАУ, серія "Економіка та менеджмент", випуск 5/2. — 2010. — С. 3—7.

3. Дудар Т.Г. Агрохолдинги у системі агропромислової інтеграції, оцінка їх потенціалу та ринкових позицій / Т.Г. Дудар, В.В. Галушак // Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково-виробничий журнал [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_2/3.pdf

4. Месель-Веселяк В. Я. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України [Текст] / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. — 2007. — № 12. — С. 8—14.

References:

1. Andrijchuk, V.H. (2005), *Efektynnist' diial'nosti ahrarnykh pidpryemstv: teoriia, metodyka, analiz* [Efficiency of activity of agrarian enterprises: theory, methodology, analysis], KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Hubenko, V. I. (2010), "Competitiveness of products agrarian industrial complex: the state and possibilities in the conditions of globalization", *Visnyk SNAU*, vol. 5/2, pp. 3—7.

3. Dudar, T.H. and Haluschak, V.V. (2011), "Agrarian holding in the system of agroindustrial integration, estimation of their potential and market positions", *Innovatsijna ekonomika: Vseukrains'kyj naukovo-vyrobnychyj zhurnal*, [Online], vol. 2/3, available at: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_2/3.pdf (Accessed 14 Jan 2014)

4. Mesel'-Veseliak, V. Ya. (2007), "Increase of competitiveness agrarian to the sector of economy of Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 8—14.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2014 р.